

heffende werking van de kathedralen, de verheffing uit deze duizendvoudige verscheidenheid van verschijningen naar hoogere vormen, langs wegen, die een Hymne van het leven zijn: in het orgel, in de koorzangen, in de gestapelde, beklopte en bekapte steenen, in de scherven in lood gevat tot raamtapijten.

De afhankelijke geest schept in steen, kleur en geluid de Hymne, liturgisch, ritueel, als onmisbare werktuigen op zijn weg. De onafhankelijke, dynamische, in zich getrokken geest, hoort de Hymne tusschen de stormen van zijn nooit aflatend zoeken, hoort de Hymne als een lafenis, niet als een onontbeerlijk middel voor den voortgang op zijn weg.

II. OVERGANGSGEVOELEN

Voor hen, die in dezen tijd buiten kerkelijke verbanden staan, de oude godsbegrippen niet meer de hunne mogen noemen en toch zich meer dan tot iets anders, verwant en getrokken weten door die kunstscheppingen, welke uit objectieve gerichtheid en algemeenen religieuzen levenszin geboren werden, voor hen opent zich het nog niet opgelost probleem van de nieuwe mogelijkheden en het verband, waarin deze zielsgerichtheid zich in het komende leven zou kunnen openbaren. Voor de katholieken onder de kunstenaars is dit probleem anders. Hoewel ook de besten weten, dat niet de copie van oude vormen maar levende geest van tegenwoordig het heilbrengend ferment kan zijn voor hedendaagsche openbaringen, toch hebben dezen het voordeel van het Moederkerkelijk verband en steun in den gegeven voorhanden godsdienst.

Maar voor den Protestantschen kunstenaar (Protestant gebruikt in den ruimen zin van den zonder middelaar zoekenden mensch) is het vraagstuk zwaarder. Hij mist, zoo hij geen sekte-ganger is, het vast verband met een in hoofdzaken vastgestelde en door velen aanvaarde levensbeschouwing. Hij mist, wat de innerlijke rust en de ambachtelijke frissche aandacht schonk aan den middeleeuwschen steenkapper en bouwer, de door anderen voorgeschreven en vastgestelde inhoud voor de door hem te brengen vormen. Alles moet hij zelf veroveren. Er is geen hulp van buiten, anders dan die hij zelf tot zich neemt en kiezen moet uit den chaotischen baaierd der rot en rijp doorelkander op de markt geworpen geestesproductie.

Wil hij toch op den duur het bijzonder persoonlijke inzicht en de zielsnuanceering als doel ontgaan, dan moet hij, behalve een uitstekend man van het ambacht, tot een wijsheid zijn gekomen, die van het leven het wezen in de beelden ziet, die algemeen doch zonder oppervlakkigheid zijn; verdiept, maar niet verstandelijk-verbijzonderd; van een groot bewogen gevoel, maar niet klinkend hartstochtelijk-dramatisch zijn; die boven de